ပါဠိသဒ္ဒါ

နာမ

- နာမနာမ်
- သဗ္ဗနာမ် + ဝိဘတ် (သိ-စသည်)၊ (သို့)၁၅-ပစ္စည်း
- သမာသ်
- တဒ္ဓိတ် + ဝိဘတ် (သိ-စသည်)
- ကိတ်
- (ဥပသာရ)
- နိပါတ်

ကြိယာ

ဓာတ် + ပစ္စည်း + အာချာတ်ဝိဘတ် (တိ-စသည်)

ဓာတ် + ပစ္စည်း + နာမ်ဝိဘတ် (ပထမာ သိ+ယော)

♣ ဧဝံ မေ သုတံ -ဧကံ သမယံ ဘဂဝါ ရာဇဂဟေ ဝိဟရတိ ဂိဇ္ဈကူဋေ ပဗ္ဗတေ။ (ဒီ၊၂၊ ၁၃၁)

♣ အသောသိ ခေါ အမ္ဗပါလီ ဂဏိကာ “ဘဂဝါ ကိရ ဝေသာလိံ အနုပ္ပတ္တော ဝေသာလိယံ ဝိဟရတိ မယှံ အမ္ဗဝနေ”တိ။ (ဒီ၊၂၊၁၆၁)

♣ ‘သဒ္ဒဟသိ တွံ, အာနန္ဒ, တထာဂတဿ ဗောဓိ’န္တိ? ‘ဧဝံ, ဘန္တေ’။ (ဒီ၊၂၊ ၁၇၈)

♣ သဗ္ဗနာမ်ပုဒ်နောင် တော-စသော ၁၅-ပစ္စည်းဆက်နိုင်သည်။ ထိုသို့ဆက်ရာ၌ ပုဒ်ရာဝင်အောင် ဝိဘတ်မသက်ရတော့။ ပစ္စည်းသည်ဝိဘတ်အရာဖြစ်သည်။
၁၅-ပစ္စည်း ဆက်ထားက အဗျယ။ သိ-စသည့် ဝိဘတ်ဆက်က လိင်သုံးပါးဖြစ်နိုင်။ (ပို့ချချက်-၁၆၁)

♠ ဥပသာရပုဒ်များမှာ သူ့ချည်းသက်သက် ဝိဘတ်ဆုံးလျက် မနေကြ။(ရူဘာဋီ ပ ၃၄၉)

♣ နိပါတ်ပုဒ်တိုင်းနောက် ဝိဘတ်သက်ချေသည်။ အနက်၌ ဝိဘတ်သံပါလျှင် ဝိဘတ္တိယုတ္တ၊ မပါလျှင် အဝိဘတ္တိယုတ္တ။
ဝိဘတ္တိ၌ ဝိဘတ်သံအတိုင်း ဝိဘတ်သက်၍ အဝိဘတ္တိ၌ သိ,သာ သက်သည်။ (ရူဘာဋီ ပ ၃၂၂)

♠ ဥပ ခါရိယံ, အဓိ ဗြဟ္မဒတ္တေ, အဓိ နစ္စေ တို့ကို သမာသ်ဟု ထင်ကြသည်။ သို့သော် ဥပသဒ္ဒါ အဓိသဒ္ဒါ၏ ယှဉ်ရာစပ်ရာဟု ဆိုသဖြင့် ခါရိယံ-ကား ၏-ဟု
အနက်ပေးသောကြောင့် ဥပ၌ သမ္ဗန်၊ ဥပကား သမ္ဗန္ဓီဟု တပုဒ်စီ ခွဲခြား၍ စပ်ရမည်။ ထို့ကြောင့် ဥပ ခါရိယံ-စသည်မှာ သမာသ်မဟုတ်၊ တပုဒ်စီ။(အခြေပြုသဒ္ဒါ ၆၂၈-၆၂၇)

♠ ဤ ဥပ,အဓိ-တို့သည် ‘ဓာတွတ္ထံ ဥပစ္စ သဇ္ဇန္တိ’နှင့် ညီအောင် **ဓာတ်အနက်ကို မပြင်ဆင်နိုင်ကြသောကြောင့်** ဥပသာရအမည် မရကြ။ ကမ္မပဝစနီယတို့သာ မည်ကုန်၏။
ကစ္စည်းကျမ်းလာ ကမ္မပ္ပဝစနီယယုတ္တေသုတ်နှင့် မဆိုင်သော ကမ္မပ္ပဝစနီယများစွာ ရှိကုန်သည်။ အပ+သာလာယ၊ ပတိ+သာရိပုတ္တော-တို့၌ အပ,ပတိ-တို့လည်း ကမ္မပ္ပဝစနီယပင်။
(ရူဘာဋီ ပ ၅၁၇)

နာမ်တည်ဆောက်ပုံ

နာမ်ပုဒ် +

ပ	ဧ	သိ	သည်၊ ကား၊ က၊ ကို
	ဗ	ယော	တို့သည်၊ တို့ကို
အာ	ဧ	သိ	အို
	ဗ	ယော	အို — တို့
ဒု	ဧ	အံ	ကို၊ သို့
	ဗ	ယော	တို့ကို၊ တို့သို့
တ	ဧ	နာ	ဖြင့်၊ သည်၊ နှင့်၊ ကြောင့်
	ဗ	ဟိ	တို့ဖြင့်၊ တို့သည်

နာမ်ပုဒ် +

စ	ဧ	သ	အား၊ ငှါ
	ဗ	နံ	တို့အား၊ တို့ငှါ
မိ	ဧ	သ္မာ	မှ၊ကြောင့်၊အောက်၊ထက်
	ဗ	ဟိ	တို့မှ
ဆ	ဧ	သ	၏၊တွင်၊သည်၊ကို
	ဗ	နံ	တို့၏
သ	ဧ	သ္မိံ	၌၊တွင်၊ကြောင့်၊
	ဗ	သု	တို့၌

ဗုဒ္ဓ+သိ= ဗုဒ္ဓေါ–ဘုရားသည်။
ဗုဒ္ဓ+ယော=ဗုဒ္ဓါ–ဘုရားတို့သည်
သာ+သိ=သာ–ခွေးသည်
သာ+ယော=သာ,သာနော–ခွေးတို့သည်
မုနိ+သိ=မုနိ–ရဟန်းသည်
မုနိ+ယော=မုနီ,မုနယော–ရဟန်းတို့သည်
ဒဏ္ဍီ+သိ=ဒဏ္ဍီ–ဒုတ်ရှိသူသည်
ဒဏ္ဍီ+ယော=ဒဏ္ဍီ,ဒဏ္ဍိနော–ဒုတ်ရှိသူတို့သည်
ဘိက္ခု+သိ=ဘိက္ခု–ရဟန်းသည်
ဘိက္ခု+ယော=ဘိက္ခူ,ဘက္ခဝေါ–ရဟန်းတို့သည်
ပဘူ+သိ=ပဘူ–အစိုးရသောသူ
ပဘူ+ယော=ပဘူ,ပဘုဝေါ=အစိုးရသောသူတို့သည်
ဂေါ+သိ=ဂေါ=နွားသည်
ဂေါ+ယော=ဂါဝေါ,ဂဝေါ–နွားတို့သည်

စိတ္တ+သိ=စိတ္တံ–စိတ်သည်။
စိတ္တ+ယော=စိတ္တာ,စိတ္တာနိ–စိတ်တို့သည်
အဋ္ဌိ+သိ=အဋ္ဌိ–အရိုးသည်
အဋ္ဌိ+ယော=အဋ္ဌီနိ–အရိုးတို့သည်
သုခကာရီ+သိ=သုခကာရီ–ချမ်းသာကိုပြုလေ့ရှိသူ
သုခကာရီ+ယော=သုခကာရီ,သုကာရီနိ
အာယု+သိ=အာယု–အသက်သည်
အာယု+ယော=အာယူ,အာယူနိ–အသက်တို့သည်
ဂေါတြဘူ+သိ=ဂေါတြဘု–ဂေါတြဘူစိတ်သည်
ဂေါတြဘူ+ယော=ဂေါတြဘူ,ဂေါတြဘူနိ
စိတ္တဂေါ+သိ=စိတ္တဂု–
စိတ္တဂေါ+ယော=စိတ္တဂူ,စိတ္တဂူနိ–

ကညာ+သိ=ကညာ–အမျိုးသမီးသည်
ကညာ+ယော=ကညာ,ကညာယော–အမျိုးသမီးတို့သည်
ရတ္တိ+သိ=ရတ္တိ–ညည့်သည်
ရတ္တိ+ယော=ရတ္တီ,ရတ္တိယော–ညည့်တို့သည်
ဣတ္ထီ+သိ=ဣတ္ထီ–မိန်းမသည်
ဣတ္ထီ+ယော=ဣတ္ထီ,ဣတ္ထိယော–မိန်းမတို့သည်
ဓေနု+သိ=ဓေနု–နွားမသည်
ဓေနု+ယော=ဓေနူ,ဓေနုယော–နွားမတို့သည်
ဇမ္ဗူ+သိ=ဇမ္ဗူ–သပြေပင်သည်
ဇမ္ဗူ+ယော=ဇမ္ဗူ,ဇမ္ဗုယော–သပြေပင်တို့သည်
ဂေါ+သိ=ဂေါ,ဂါဝီ–နွားမသည်
ဂေါ+ယော=ဂါဝီ,ဂါဝိယော–နွားမတို့သည်

နာမ်ဝိဘတ်များ ပုံသန္တာန် ပြောင်းလဲပုံ

သိ	ဩ၊ အံ၊ အာ၊ ဧ၊ ဧျ
ယော	အာ၊ နိ၊ အာနော၊ အာယော၊ နော၊ ဩ၊ ဝေါ၊ ဋ္ဌော၊ ဧ၊ ဣ၊ ဝေ၊ ဧျ
အံ	ဩ၊ နံ၊ အာနံ၊ ဗိန္ဒု၊ ယံ
နာ	ဧနေ၊ သာ၊ တာ၊ အာယ၊ အာ၊ ဋ္ဌာ၊ ယော၊ သော
ဟိ	ဘိ
သ	ဿ၊ အာယ၊ ယာ၊ သော၊ နော၊ အာ၊ ဋ္ဌာ၊ အံ၊ တ္ထံ၊ တော
နံ	တံ၊ သာနံ၊ သံ၊ အံ၊ ဣန္နံ၊ ဣဏ္ဏံ၊ ဣဏ္ဏန္နံ
သ္မာ	မှာ၊ အာယ၊ အာ၊ နာ၊ တာ၊ ယာ၊ ဋ္ဌာ
သ္မိံ	မှိ၊ ဧ၊ နိ၊ ယံ၊ အာယ၊ အံ၊ သိ၊ ဿံ၊ တိံ၊ တိ၊ ယာ၊ ဣ၊ ဩ၊ အာ၊ ဋ္ဌံ

(စနစ်သစ်ပါဠိသဒ္ဒါ ၉၃-၉၄)

ဝတ္တမာန်

ပစ္စုပ္ပန် (၏/သည်)

ေ	တိ	န္တိ	ရေ
	သိ	ထ	
ေ	မိ	မ	

ဘဝိဿန္တိ

အနာဂတ် (မည်/လတံ့)

(ဿ)တိ	(ဿ)န္တိ	ရေ
(ဿ)သိ	(ဿ)ထ	
(ဿာ)မိ	(ဿာ)မ	

အဇ္ဇတနီ

အတိတ် (ခဲ့သည်/ပြီ)

◌ိ, ကျေ,တ္ထ	◌ီ	◌ုံ	◌ိံသု, ◌ံသု၊
၊,◌ိ,သိ,တ္ထ,တ္ထော,ကျေ	◌ော	တ္ထ	
တ္ထံ	◌ိံ	မှာ	မှ

ပဉ္စမီ

ဆုတောင်း/ဆုပေး/ခိုင်း

ေ	တု	န္တု
ေ	ဟိ	ထ
	မိ	မ

သတ္တမီ

အကြံအစီ(ရာ၏)

◌ာ,ေ	ေယျ	ေယျုံ	
ေ	ေယျာသိ	ေယျာထ	
ေ	ေယျာမိ	ေယျာမ	ေယျာမု,ေမု,ေ

ကာလာတိပတ္တိ

အကယ်၍(လောက်ရာပြီ)

ဿ	ဿာ	ဿံသု	
ဿ	ဿေ	ဿထ	
	ဿံ	ဿာမှာ	ဿာမှ

ပို့ချချက် ၁၇၀–၁၈၁

အာချာတ်ကတ္တားဟောကြိယာတည်ဆောက်ပုံ	ပုံစံများ
၁။ ဓာတ်+ဂိုဏ်းမှတ်(အနက်မရှိ)+တိစသည့်ဝိဘတ်	ပစ–ချက် + အ + တိ–၏= ပစတိ–ချက်၏။
ဂိုဏ်းမှတ်မဆက် ၂။ ဓာတ်+ခဆသ(အနက်မရှိ)+တိစသည့်ဝိဘတ်	ကိတ–ဆေးကု + ခ + တိ–၏= တိတိက္ခတိ–ဆေးကု၏။
၃။ ဓာတ်+ခဆသ(တုမိစ္ဆတ္ထ)+တိစသည့်ဝိဘတ်	ဘုဇ–စား+ ခ–လိုချင် + တိ–၏= ဗုဘုက္ခတိ–စားခြင်းငှါအလိုရှိ၏၊ စားလို၏။
၄။ ဓာတ်+ကာရိတ်+တိစသည်ဝိဘတ်	ပစ–ချက်+ ဏေ–စေ+ တိ–၏= ပါစေတိ–ချက်စေ၏။
၅။ နာမ်ပုဒ်+အာယ,အာရ,အာလ(ကတ္တုပမာနအစာရ)တိစသည်ဝိဘတ်	ပဗ္ဗတ–တောင် + အာယ–ကဲ့သို့ပြုကျင့် + တိ–၏= ပဗ္ဗတာယတိ–တောင်ကဲ့သို့ပြုကျင့်၏။
၆။ နာပုဒ်+ဤယ(ကံဥပမာန)တိစသည်	ဆတ္တ–ထီး + ဤယ–ကဲ့သို့ပြုကဲ့ + တိ–၏= ဆတ္တီယတိ–ထီးကဲ့သို့ပြုကျင့်၏။
၇။ နာမ်ပုဒ်+ဤယ(အတိစ္ဆတ္ထ)တိစသည်	ပတ္တ–သပိတ် + ဤယ–မိမိဖို့လိုချင် + တိ–၏= ပတ္တီယတိ–မိမိဖို့လိုချင်၏။

အာချာတ်ကံဟောကြိယာတည်ဆောက်ပုံ	ပုံစံများ
၁။ ဓာတ်+(-ီ) ယပစ္စည်း+တိစသည့်ဝိဘတ်	ပစ–ချက် + -ီယ + တိ–၏= ပစီယတိ–ချက်အပ်၏။

အာချာတ်ကာရိက်ကတ္တားဟောကြိယာတည်ဆောက်ပုံ	ပုံစံများ
၁။ ဓာတ်+ဏာပေ+တိစသည့်ဝိဘတ်	ပစ–ချက် + –ာပေ + တိ–၏= ပါစာပေတိ–ချက်စေ၏။

အာချာတ်ကာရိက်ကံဟောကြိယာတည်ဆောက်ပုံ	ပုံစံများ
၁။ ဓာတ်+ဏာပေ+(-ီ) ယပစ္စည်း+တိစသည့်ဝိဘတ်	ပစ–ချက် + ာပေ + -ီယ + တိ–၏= ပါစာပီယတိ–ချက်စေအပ်၏။

ဂိုဏ်းမှတ်ဆက်ပုံ

ဂိုဏ်း	ပစ္စည်း	ပုဒ်ခွဲ	ပုဒ်ပြီး	သုတ်စဉ်
၁။ ဘူဝါဒိ	အ	ပစ+ ၊ + တိ =	ပစတိ-ချက်၏။	ဘူဝါဒိတော အ။
၂။ ရုဓာဒိ	ံ အ	ဘုဇ + ံ ၊ + တိ =	ဘုဉ္ဇတိ-စား၏။	ရုဓာဒိတော နိဂ္ဂဟီတ ပုဗ္ဗဉ္စ။
၃။ ဒိဝါဒိ	ယ	ပဒ + ယ + တိ =	ပဇ္ဇတိ-သွား၏။	ဒိဝါဒိတော ယော။
		နှာ + ယ + တိ =	နှာယတိ-ရေချိုး၏။	
၄။ သွာဒိ	ဏု,ဏာ,ဥဏာ	သု+ဏု,ဏာ,+တိ=	သုဏောတိ,သုဏာတိ-ကြား၏။	သွာဒိတော ဏုဏာ ဥဏာ စ။
		ပ+အပ+ဥဏာ+တိ=	ပါပုဏာတိ-ရောက်၏။	
၅။ ကိယာဒိ	နာ(ဏာ)	ကီ+ဏာ+တိ	ကိဏာတိ-ဝယ်၏	ကိယာဒိတော နာ။
၆။ ဂဟာဒိ	ပ္ပ,ဏှာ	ဂဟ+ပ္ပ,ဏှာ+တိ=	ဃေပ္ပတိ,ဂဏှာတိ-ယူ၏။	ဂဟာဒိတော ပ္ပ ဏှာ။
၇။ တနာဒိ	ဩ, ယိရ	တန+ဩ+တိ=	တနောတိ-ချဲ့ထွင်၏။	တနာဒိတော ဩ ယိရာ။
		ကရ+ယိရ+တိ=	ကယိရတိ-ပြု၏။	
၈။ စုရာဒိ	ဏေ, ဏယ	စုရ+ဏေ,ဏယ	စောရေတိ,စောရယတိ-ခိုး၏။	စုရာဒိတော ဏေ ဏယာ။

(ပါဠိသဒ္ဒါပို့ချချက် ၃၁၉-၃၃၀)

♣ စုရာဒိ ဏေ, ဏယ-ကို ဘော,ကံ,ကတ္တား အနက်သုံးမျိုး၌ သက်ပြီး ကျန်ဂိုဏ်းမှတ်များကိုကား ကတ္တုရုပ်၌သာ သက်သည်။

ဓာတ်များသည် ဂိုဏ်းကွဲက အဓိပ္ပါယ်ကွဲပုံ

ရုစ

* ဘူ=ဒိတ္တိယံ–ထွန်းပတင့်တယ်ထင်ရှားခြင်း၌

* ဘူ+စု+ဒိ=ရောစနေ–နှစ်သက်ခြင်း၌
ရောစတိ၊ရောစေတိ၊ရောစယတိ၊ရုစ္စတိ

* အာပုဗ္ဗော စု=အာစိက္ခနေ–ပြောကြားခြင်း၌
အာရောစေတိ၊ အာရောစယတိ။

သု

* ဘူ=သန္ဒန ဇနန ဣဿရေသု–စီးသွားခြင်း,ဖြစ်စေခြင်း,
အစိုးရခြင်းတို့၌။ သဝတိ။
ဝိပုဗ္ဗော–ဝိချာတေ–ထင်ရှားကျော်ဇောခြင်း၌။
ဝိသုတ(တိ) ထင်ရှားကျော်ဇောသော

* သွာ=သန္ဓာန မထန နှာန သဝဏေသု–စပ်ခြင်း,
မွှေနှောက်ခြင်း ရေချိုးခြင်း ကြားနာ နားထောင်ခြင်း
တို့၌။ သုဏောတိ၊ သုဏာတိ၊ သုဏုတေ။

* ကီ=ဟိံသာယံ–ညှဉ်းပန်းနှိက်စက်ခြင်း၌။ သုနာတိ။

ဝိဒ

* ဘူ=ဉာဏမလေ့ျ–သိခြင်း,မကောင်းသည်ကိုပယ်ခြင်း
(ကောင်းမွန်စင်ကြယ်ခြင်း)၌။ ဝိဒတိ။

* ဒိ=ဘာဝေ–ဖြစ်ခြင်း(ရှိခြင်း)၌။ ဝိဇ္ဇတိ။

* ရု=ဝီမံသန လာဘ တုဋ္ဌီသု–စုံစမ်းခြင်း ဆင်ခြင်ခြင်း ရခြင်း
နှစ်သက်ခြင်းတို့၌။ ဝိန္ဒတိ။

* စု=အနုဘဝန နိဝါသာချာန ထေရိယေသု–ခံစားသုံးဆောင်ခြင်း,
နေခြင်း, ပြောဆိုခြင်း, မြဲမြံခိုင်ခံ့ခြင်းတို့၌။
ဝေဒေတိ၊ ဝေဒယတိ။

တနု

* တနာ=ဝိတ္ထာရေ–ချဲ့ထွင်ခြင်း၌

* ဘူ+စု=ဥပကာရ သဒ္ဒါဃာတေသု–ကျေးဇူးပြုခြင်း
သဒ္ဒါတရားကိုဖျက်ခြင်းတို့၌။ ဥပတာပ ရဝေသု စ–
ပူပန်စေခြင်း အသံပြုခြင်းတို့၌လည်း။ တနောတိ၊ တနုတေ၊
တနတိ၊ တာနေတိ၊ တာနယတိ။

(တိပိဋကအဘိဓာန်အဖွင့်)

♣ ဂိုဏ်းမှတ်ပစ္စည်း မပါသည့် ကမ္မ,ကာရိက် ရုပ်ဖြစ်က ဂိုဏ်းမကွဲ၍ မည့်သည့်အဓိပ္ပါယ်နှင့်မဆို ဘာသာပြန်နိုင်သည်။
ဆိုလိုသည့် အဓိပ္ပါယ်အရ ဂိုဏ်းကို သတ်မှတ်နိုင်သည်။

ကာရိုက်ကြိယာ (Causative Verb)

မစိုးရိမ်ပါဠိသဒ္ဒါ ၂၅၀–၂၅၈

လယ်တီပဒမာလာ ပတွဲ

ဥ,ဦ=ဏေ,ဏယ

ဣ,ဤ,အာ,ဩ,ဧ+စုရာဒိ=ဏာပေ,ဏာပယ

အနေကဿရ, နာမဓာတ်=ဏေ,ဏယ,ဏာပေ,ဏာပယ

	ကာရိုက်ကတ္တားဟော ကြိယာ	ကာရိုက်ကံဟောကြိယာ
ဥ	သု+ဏေ+တိ=သာဝေတိ (ကြားစေ၏)	သု+ဏေ+(ီ/ိ)ယ+တိ=သာဝီယတိ/ သာဝိယတိ/ သာဝိယျတိ(ကြားစေအပ်၏)
	သု+ဏယ+တိ=သာဝယတိ	သု+ဏယ+(ီ/ိ)ယ+တိ=သာဝယီယတိ/ သာဝယိယတိ/ သာဝယီယျတိ
ဦ	ဘူ+ဏေ+တိ+= ဘာဝေတိ (ဖြစ်စေ၏/ ပွား၏)	ဘူ+ဏေ+(ီ/ိ)ယ=ဘာဝီယတိ/ ဘာဝိယတိ/ ဘာဝိယျတိ (ဖြစ်စေအပ်၏/ ပွားအပ်၏)
	ဘူ+ဏယ+တိ= ဘာဝယတိ	ဘူ+ဏယ+ (ီ/ိ)ယ=ဘာဝယီယတိ/ ဘာဝယိယတိ/ ဘာဝယိယျတိ

♣ သုဒ္ဓကတ္တုမဟုတ်၍ ဂိုဏ်းစောင့်ပစ္စည်း သက်ရန်မလို။ (လယ်တီပဒမာလာ ၁၃၇၉)

	ကာရိုက်ကတ္တားဟော ကြိယာ	ကာရိုက်ကံဟောကြိယာ
ဣ	ဇိ+ဏာပေ+တိ= ဇယာပေတိ	ဇိ+ဏာပေ+(ီ/ိ)ယ+တိ= ဇယာပီယတိ / ဇယာပိယတိ
	ဇိ+ဏာပယ+တိ= ဇယာပယတိ	ဇိ+ဏာပယ(ီ/ိ)ယ+တိ= ဇယာပယီယတိ / ဇယာပယိယတိ
ဤ	နီ+ဏာပေ+တိ= နယာပေတိ	နီ+ဏာပေ+(ီ/ိ)ယ+တိ= နယာပီယတိ / နယာပိယတိ
	နီ+ဏာပယ+တိ= နယာပယတိ	နီ+ဏာပယ(ီ/ိ)ယ+တိ= နယာပယီယတိ / နယာပယိယတိ
အာ	ဉာ+ဏာပေ+တိ= ဉာပေတိ	ဉာ+ဏာပေ+(ီ/ိ)ယ+တိ= ဉာပီယတိ / ဉာပိယတိ
	ဉာ+ဏာပယ+တိ= ဉာပယတိ	ဉာ+ဏာပယ(ီ/ိ)ယ+တိ= ဉာပယီယတိ / ဉာပယိယတိ
ဩ	သော+ဏာပေ+တိ= ပရိယောသာပေတိ	သော+ဏာပေ+(ီ/ိ)ယ+တိ= ပရိယောသာပီယတိ / ပရိယောသာပိယတိ
	သော+ဏာပယ+တိ= ပရိယောသာပယတိ	သော+ဏာပယ(ီ/ိ)ယ+တိ= ပရိယောသာပယီယတိ / ပရိယောသာပယိယတိ
ဧ	ဈေ+ဏာပေ+တိ= ဈာပေတိ	ဈေ+ဏာပေ+(ီ/ိ)ယ+တိ= ဈာပီယတိ / ဈာပိယတိ
	ဈေ+ဏာပယ+တိ= ဈာပယတိ	ဈေ+ဏာပယ(ီ/ိ)ယ+တိ= ဈာပယီယတိ / ဈာပယိယတိ
စုရ	စုရ+ဏာပေ+တိ= စောရာပေတိ	စုရ+ဏာပေ+(ီ/ိ)ယ+တိ= စောရာပီယတိ / စောရာပိယတိ
	စုရ+ဏာပယ+တိ= စောရာပယတိ	စုရ+ဏာပယ(ီ/ိ)ယ+တိ= စောရာပယီယတိ / စောရပယိယတိ

♣ ဣကို ဧ, ဧကို အယပြုပြီးသော သိ,နီစသောဓာတ် စသည်ဖြင့်ပြီးသော အာချာတ်ကြိယာမျိုး၌ ဝုဒ္ဓိနှစ်ခါဆင့် ပြုရိုး မရှိ။ ထို့ကြောင့် သယာပေတိ၊နယာပေတိ၊ဇယာပေတိ စသည်ဖြင့်ရှိနိုင်၏၊ သာယာပေတိ၊ နာယာပေတိ–စသည်ဖြင့် မရှိနိုင်။

(မစိုးရိမ်ပါဠိသဒ္ဒါ ၂၅၁)

♣ ရူပသိဒ္ဓိ၌ ဧကို အာယ တခါတည်းပြု၍ သာယာပေတိ ရုပ်ကို ပြသည်။ (နှာ ၃၃၄)

♣ ကံဟောကာရိတ်ကြိယာ၌ ကာရိတ်ပစ္စည်းအစုံသက်လေ့မရှိ။ ဏေ,ဏာပေ ပစ္စည်းကိုသာ အသုံးများသည်။

	ကာရိုက်ကတ္တားဟော ကြိယာ	ကာရိုက်ကံဟောကြိယာ
အနေကာသရ	ပစ+ဏေ+တိ+= ပါစေတိ (ချက်စေ၏)	ပစ+ဏေ+(ီ/ိ)ယ=ပါစီယတိ / ပါစိယတိ (ချက်စေအပ်၏)
	ပစ+ဏယ+တိ= ပါစယတိ	ပစ+ဏယ+ (ီ/ိ)ယ=ပါစယီယတိ / ပါစယိယတိ
	ပစ+ဏာပေ+တိ= ပါစာပေတိ	ပစ+ဏာပေ+(ီ/ိ)ယ+တိ= ပါစာပီယတိ / ပါစာပိယတိ
	ပစ+ဏာပယ+တိ= ပါစာပယတိ	ပစ+ဏာပယ(ီ/ိ)ယ+တိ= ပါစာပယီယတိ / ပါစာပယိယတိ
	ကရ+ဏေ+တိ+= ကာရေတိ (ပြုစေ၏)	ကရ+ဏေ+(ီ/ိ)ယ=ကာရီယတိ / ကာရိယတိ (ပြုစေအပ်၏)
	ကရ+ဏယ+တိ= ကာရယတိ	ကရ+ဏယ+ (ီ/ိ)ယ=ကာရယီယတိ / ကာရယိယတိ
	ကရ+ဏာပေ+တိ= ကာရာပေတိ	ကရ+ဏာပေ+(ီ/ိ)ယ+တိ= ကာရာပီယတိ / ကာရာပိယတိ
	ကရ+ဏာပယ+တိ= ကာရာပယတိ	ကရ+ဏာပယ(ီ/ိ)ယ+တိ= ကာရာပယီယတိ / ကာရာပယိယတိ
နာမဓာတ်	သုခ+ဏေ+တိ+= သုခေတိ (ချမ်းသာစေ၏)	သုခ+ဏေ+(ီ/ိ)ယ=သုခီယတိ / သုခိယတိ (ချမ်းသာစေအပ်၏)
	သုခ+ဏယ+တိ= သုခယတိ	သုခ+ဏယ+ (ီ/ိ)ယ=သုခယီယတိ / သုခယိယတိ
	သုခ+ဏာပေ+တိ= သုခါပေတိ	သုခ+ဏာပေ+(ီ/ိ)ယ+တိ= သုခါပီယတိ / သုခါပိယတိ
	သုခ+ဏပယ+တိ= သုခါပယတိ	သုခ+ဏာပယ(ီ/ိ)ယ+တိ= သုခါပယီယတိ / သုခါပယိယတိ
	ဒုက္ခ+ဏေ+တိ+= ဒုက္ခေတိ(ဆင်းရဲစေ၏)	ဒုက္ခ+ဏေ+(ီ/ိ)ယ=ဒုက္ခီယတိ / ဒုက္ခိယတိ
	ဒုက္ခ+ဏယ+တိ= ဒုက္ခယတိ	ဒုက္ခ+ဏယ+ (ီ/ိ)ယ=ဒုက္ခယီယတိ / ဒုက္ခယိယတိ
	ဒုက္ခ+ဏာပေ+တိ= ဒုက္ခာပေတိ	ဒုက္ခ+ဏာပေ+(ီ/ိ)ယ+တိ= ဒုက္ခာပီယတိ / ဒုက္ခာပိယတိ
	ဒုက္ခ+ဏာပယ+တိ= ဒုက္ခာပယတိ	ဒုက္ခ+ဏာပယ(ီ/ိ)ယ+တိ= ဒုက္ခာပယီယတိ / ဒုက္ခာပယိယတိ

သုဒ္ဓဝါကျ။ ဒါသော ဂါမံ ဂစ္ဆတိ။ ဒါသော–ကျွန်သည်၊ ဂါမံ–ရွာသို့၊ ဂစ္ဆတိ–သွား၏။

ကာရိတ်ဝါကျ။ သာမိကော ဒါသံ ဂါမံ ဂမယတိ။ သာမိကော–သခင်သည်၊ ဒါသံ–ကျွန်ကို၊ ဂါမံ–ရွာသို့၊ ဂမယတိ–သွားစေ၏။

သာမိကော ဒါသံ / ဒါသေန / ဒါသဿ ဂါမံ ဂမယတိ။

သာမိကော–အရှင်သည်၊ ဒါသံ/ဒါသေန/ဒါသဿ–ကျွန်ကို၊ ဂါမံ–ရွာသို့၊ ဂမယတိ–သွားစေ၏။

သာမိကေန ဒါသော ဂါမံ ဂမာပီယတေ။ သာမိကေန–သခင်သည်၊ ဒါသော–ကျွန်ကို၊ ဂါမံ–ရွာသို့၊ ဂမာပီယတေ–သွားစေအပ်၏။

♣ ခိုင်းစေအမိန့်ပေးခြင်း ဓာတ်နောင် ကာရိတ်ပစ္စည်း သက်သည်ဖြစ်စေ မသက်သည်ဖြစ်စေ အဓိပ္ပါယ်မထူး။ (မစိုးရိမ်ပါဠိသဒ္ဒါ)

ပုံစံများ။ အာဏာပေတိ–ခိုင်းစေ၏၊ အမိန့်ပေး၏။ (အာဏ+ဏာပေ+တိ။ ကာရိတ်အာချာတ်ကြိယာ) အာဏ✔ဘူ+စု။ပေသနေ–စေခိုင်းခြင်း၌

အာဏတ္တံ–အမိန့်ပေးအပ်၏။ (အာဏ+တ။ ဤ၌ ကာရိတ်ပစ္စည်းမပါ, ကိတ်ကြိယာ)

ပါဟေသိ–စေလွှတ်ပြီ။ (ပ+ဟိ+ကာရိတ် ဏေ၊ ဦဝိဘတ်)

ပေသေတိ–စေလွှတ်၏။ ပေသ✔ စု–ပဋိုဟရဏေ–ရေးရှုဆောင်ခြင်း စေခိုင်းခြင်း၌။ ပေသေတိ၊ ပေသယတိ။

♣ ကာရိတ်၏ စေခိုင်းမှုလည်း အာဏတ္တိ, ပေသနပင်။ ပဉ္စမီ၏ စေခိုင်းမှုလည်း အာဏတ္တိ, ပေသနပင်။ ဒြပ်မျှကိုသာ တိုက်ရိုက်စေခိုင်းခြင်းသည် ပဉ္စမီ။ ကြိယာနှင့်တကွသော ဒြပ်ကို စေခိုင်းခြင်းကား ကာရိတ်ဟု ခွဲခြားကြသည်။ (လယ်တီပဒမာလာ ပ ၃၉၃)

တစ်ယောက်က တစ်ယောက်ကို တိုက်ရိုက်ရိုက်စေခိုင်းခြင်းသည် အာဏတ္တိ။ ပုံစံ — ဘဂဝါ ဓမ္မံ ဒေသေတု။ တစ်ယောက် တစ်ယောက်ကို စေခိုင်းသည့်အကြောင့် ပြောပြရာ၌ ကာရိတ်စေ သုံးသည်။ ပုံစံ — သာမိကော ဒါသံ ဂါမံ ဓမယတိ။ (ရူဘာဋီ ဒု ၄၀၈)

သုဒ္ဓကတ္တုဝါကျ။	ဗုဒ္ဓေါ ဓမ္မံ ဒေသေတိ။
သုဒ္ဓကမ္မဝါကျ။	ဗုဒ္ဓေန ဓမ္မော ဒေသီယတေ။

သုဒ္ဓကတ္တုဝါကျ။	ဒါသော ဂါမံ ဂစ္ဆတိ။
ကာရိတ်ကတ္တုဝါကျ။	သာမိကော ဒါသံ / ဒါသေန / ဒါသဿ ဂါမံ ဂမယတိ။
ကာရိတ်ကမ္မဝါကျ။	သာမိကေန ဒါသော ဂါမံ ဂမာပီယတေ။ (ကာရိတ်ကံဟော) (ပို့ချချက် ၂၆-၂၇)
	သာမိကေန ဒါသံ ဂါမော ဂမာပီယတေ။ (ဓာတ်ကံဟော) (ရူဘာဋီ ဒု ၃၉၆)

ကာရိတ်နှစ်ချက်ဆင့်ဝါကျ။

အမစ္စော သာမိကံ ဒါသံ ဂါမံ ဂမယတိ။ (ဂမု+ဏေ+ဏယ+တိ) (ပထမကာရိတ်ကိုချေ)
အမတ်သည် သခင်ကို ကျွန်ကို ရွာသို့ သွားပစေဟု စေခိုင်း၏။
(ဂါမံသည် ဂမုဓာတ်၏ကံ၊ ဒါသံသည် ပထမကာရိတ်ကံ၊ သာမိကံသည် ဒုတိယကာရိတ်ကံ)
ကံဟောဝါကျ၌ ဒုတိယကာရိကံ သာမိက-သည် အခိုင်ခံရ၍ ဝုတ္တကံ ဖြစ်ရသည်။
အမစ္စေန သာမိကော ဒါသံ ဂါမံ ဂမယီယတေ-သွားပစေဟု စေခိုင်းအပ်၏။

ကာရိတ်သုံးချက်ဆင့်ဝါကျ။

ရာဇာ အမစ္စံ သာမိကံ ဒါသံ ဂါမံ ဂမာပေတိ။ (ဂမု+ဏေ+ဏယ+ဏာပေ+တိ) (ပ,ဒုကာရိတ်ကိုချေ)
မင်းသည် အမတ်ကို သခင်ကို ကျွန်ကို ရွာသို့ သွားပစေဟု စေခိုင်းစေ၏။
(ဂါမံသည် ဂမုဓာတ်၏ကံ၊ ဒါသံသည် ပထမကာရိတ်ကံ၊ သာမိကံသည် ဒုတိယကာရိတ်ကံ၊ အမစ္စံသည် တတိယကာရိတ်ကံ)
ကံဟောဝါကျ၌ ဒုတိယကာရိကံ အမစ္စ-သည် အခိုင်ခံရ၍ ဝုတ္တကံ ဖြစ်ရသည်။
ရညာ အမစ္စေန သာမိကံ ဒါသံ ဂါမံ ဂမာပီယတေ-သွားပစေဟု စေခိုင်းစေအပ်၏။ ကာရိတ်အဝုတ္တကံ၌ ဒုတိယာဝိဘတ်
တတိယာဝိဘတ်လည်း ရှိနိုင်သည်။ (ရူဘာဋီ ဒု ၄၀၇)

အကမ္မကဝါကျ

၁။ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝတိ။ ၂။ ဓမ္မော တိဋ္ဌတိ။
၃။ ပုတ္တော သယတိ။ ၄။ ရာဇာ အဟောသိ။

ကာရိတ်ကြောင့် ကံတခုပိုလာ

အကမ္မကမှ သကမ္မကဖြစ်လာပုံ

သမဏော ဉာတ္တိံ ဌပေတိ။ သမဏော–ရဟန်းသည်၊ ဉာတ္တိံ–ဉတ်ကို၊ ဌပေတိ–တည်စေ၏၊ ထား၏။
မာတာ ပုတ္တံ သယာပေတိ။ ပုတ္တံ–သားကို၊ သယာပေတိ–အိပ်စေ၏၊ သိပ်၏။

ဧကကမ္မမှ ဒွိကမ္မကဖြစ်လာ

ကညာ ပုရိသံ ဂါမံ ဂမယတိ။ ကညာ–သတို့သမီးသည်၊ ပုရိသံ–ယောကျာ်းကို၊ ဂါမံ–ရွာသို့၊ ဂမယတိ=သွားစေ၏။
တိဿော ဒေဝဒတ္တံ ဩဒနံ ပါစေတိ။ တိဿော–တိဿသည်၊ ဒေဝဒတ္တံ–ဒေဒတ်ကို၊ ဩဒနံ–ထမင်းကို၊ ပါစေတိ–ချက်စေ၏။

ဒွိကမ္မကမှ တိကမ္မကဖြစ်လာ

သာမိကော အဇပါလံ အဇံ ဂါမံ နယာပေတိ။ သာမိကော–သခင်သည်၊ အဇပါလံ–ဆိတ်ကျောင်းသားကို၊ အဇ–ဆိတ်ကို၊ ဂါမံ–ရွာသို့၊ နယာပေတိ–ဆောင်စေ၏။
သာမိကော ဂေါပါလံ ဂါဝိံ ခီရံ ဒုဟာပေတိ။ သာမိကော–သခင်သည်၊ ဂေါပါလံ–နွားကျောင်းသားကို၊ ဂါဝိံ–နွားကို၊ ခီရံ–နို့ရည်ကို၊ ဒုဟာပေတိ–ညှစ်စေ၏။

(ရူပသိဒ္ဓိဘာဋီ ၃၄၉)

ကိတ်ပစ္စည်းရေ့ ကာရိတ်ပစ္စည်းဆက်ပုံ

ကိတ် ကာရိတ် ကတ္တားဟော အကူကြိယာ

ကာရေန္တော, ကာရယန္တော, ကာရာပေန္တော, ကာရာပယန္တော။
(ကရ+ဏေ,ဏယ,ဏာပေ,ဏာပယ+အန္တ) ပြုစေသည်ရှိသော်။ အန္တ–၌ လေးပစ္စည်းဆက်သည်။
ကာရယမာနော, ကာရာပယမာနော။ (ကရ+ဏယ,ဏာပယ+မာန) ပြုစေသည်ရှိသော်။ မာန–၌ ဏာ, ဏာပယ နှစ်ပစ္စည်း ဆက်လေ့ရှိသည်။
ကာရေတွာ, ကာရေတွာန၊ ကာရိယိတွာ, ကာရိယိတွာန, ကာရာပေတွာ, ကာရာပေတွာန၊ ကာရာပယိတွာ, ကာရာပယိတွာန။
(ကရ+ဏေ,ဏယ,ဏာပေ,ဏာပယ+တွာ,တွာန) ပြုစေ၍, အပြုခိုင်း၍
ကာရေတုံ, ကာရယိတုံ, ကာရာပေတုံ, ကာရာပယိတုံ။
(ကရ+ဏေ,ဏယ,ဏာပေ,ဏာပယ+တုံ) ပြုစေခြင်းငှါ။ တွာ,တွာန,တုံ–၌ လေးပစ္စည်း ဆက်သည်။
ကာရာပနတ္ထံ, ကာရာပနတ္ထာယ။ (ကရ+ဏာပေ+ယု+အတ္ထံ,အတ္ထာယ)ပြုစေခြင်းအကျိုးငှာ။ ယု–၌ ဏာပေ ကိုသာ ဆက်လေ့ရှိသည်။

ကိတ် ကာရိတ် ကံဟောကြိယာ

ကာရိတံ, ကာရာပိတံ (ကရ+ဏေ,ဏာပေ+တ) ပြုစေအပ်၏။ တ–၌ ဏေ,ဏာပေ–သာ ဆက်လေ့ရှိသည်။
ကာရေတဗ္ဗံ,ကာရယိတဗ္ဗံ,ကာရာပေတဗ္ဗံ,ကာရာပယိတဗ္ဗံ–ပြုစေအပ်၏။ တဗ္ဗ–၌ လေးပစ္စည်း ဆက်လေ့သည်။
ကာရာပဏီယံ (ကရ+ဏာပေ+အနီယ) ပြုစေအပ်၏။ အနီယ–၌ ဏာပေ ပစ္စည်းသာ ဆက်လေ့ရှိသည်။

ကိတ် ကာရိတ် ကံဟော အကူကြိယာ

ကာရိယန္တော,ကာရာပိယန္တေ၊ကာရိယမာနော,ကာရာပိယမာနော။
(ကရ+ယ+ဏေ,ဏာပယ+အန္တ,မာန) ပြုစေအပ်သော။ ကံဟော အန္တ,မာန၌ ဏေနှင် ဏာပယ သာ ဆက်လေ့ရှိသည်။

ကြိယာဝိသေသန

ပါဠိဖြေနည်း နိသျည်း စာမျက်နှာ ၄၄

၁။ **ဒုတိယန္တ**၊ အံ ယော၊ စွာအောင်၊ ညီညီညွတ်ညွတ် (နှစ်ချက်ဆင့်) အညီအညွတ် (အထည့်) တညီတညွတ် (တထည့်)

ပုံစံ။ ဘိက္ခုသာမဏေရာ စီဝရံ ပရိမဏ္ဍလံ နိဝါသေန္တိ။
ရဟန်းသာမဏေများ သင်္ကန်းကို ဝိုင်းဝန်းစွာ / ဝိုင်းဝန်းအောင် / ဝိုင်းဝိုင်းဝန်းဝန်း ဝတ်ကြသည်။

၂။ **တတိယန္တ**၊ နာ ဟိ၊ အားဖြင့်၊ သဖြင့်

ပုံစံ။ ဘိက္ခုသာမဏေရာ စီဝရံ ပရိမဏ္ဍလေန နိဝါသေန္တိ။
ရဟန်းသာမဏေများ သင်္ကန်းကို ညီဘွန်သဖြင့် / အညီအညွတ်အားဖြင့် ဝတ်ကြကုန်၏။

၃။ **တောပစ္စယန္တ**၊ –တော၊ အားဖြင့်

ပုံစံ။ ကိလေသာ အနဝသေသတော ဝိဂတာ။
ကိလေသာများ အကြွင်းမရှိသောအားဖြင့် (အကြွင့်မဲ့) ကင်းကုန်ပြီ။

၄။ **ကြိယာပဝဂ္ဂ**၊ နာ ဟိ၊ ကာလပြစကားလုံးနောက်ကဆက်လျှင် ဖြင့် /နဲ့ ဟု ဘာသာပြန်၊
စိရကာလ–ကြာချိန်ပြနောက်က ဆက်လျှင် ကြာမှ–ဟု ဘာသာပြန်

ပုံစံ။ သော ဧကာဟေန ပါယာသိ။ သူ တရက်တည်းဖြင့် အရောက်သွားပြီ။
သော ဆဟိ မာသေဟိ ကမ္မံ နိဋ္ဌာပေသိ။ သူ ၆–လကြာမှ အလုပ်ကို ပြီးစေသည် (အဆုံးသတ်၏)

၅။ **တွာပစ္စယန္တ**၊ တွာ၊ တွာန၊ တုန။ ၍ ၊ လျှင်၊ လျက်၊ ရင်း

ပုံစံ။ အဟံ ဘုဉ္ဇိတွာ ဟသာမိ။ ငါ စားပြီး၍ ရယ်၏။

၆။ **တုံအာဒိပစ္စယန္တ**၊ တုံ၊ တဝေ၊ တာယေ၊ တုယေ။ ဘို့၊ ရန်၊ ဘို့ရန်၊ ဘို့ရာ၊ ခြင်းငှာ

ပုံစံ။ အဟံ ဝသိတုံ ဘုဉ္ဇာမိ။ ငါ နေရန် စား၏။

၇။ **တုလျာဓိကရဏ**၊ ပထမာ သိ ယော၊ ၍၊ ဖြစ်၍၊ ဖြစ်ကာ၊ လျက်၊ ဖြစ်လျက်၊ ဖြစ်လျှင်

ပုံစံ။ အဟံ ဆာတော ဘုဉ္ဇာမိ၊ ငါ ဆာ၍ စား၏။

ရံခါ — သော်၊ လတ်သော်၊ သည်ရှိသော်၊ လျှင်၊ က–ဟု ဘာသာပြန်

ပုံစံ။ အဟံ ဂတော ပဿေယျံ။ ငါ သွားသော် တွေ့ရာ၏။

ရံခါ — နေစဉ်၊ နေတုန်း၊ နေခိုက်၊ နေရင်း နေလျက်–ဟု ဘာသာပြန်

ပုံစံ။ အဟံ ဘုဉ္ဇန္တော ကထေမိ။ ငါ စားနေရင်း ပြော၏။

နာမဝိသေသန

၁။ တုလျာဓိကရဏ	၅။ အင်္ဂဝိကာရ
၂။ ဘိန္နာဓိကရဏ	၆။ ဣတ္ထမ္ဘူတ
၃။ အဘိန္နာဓိကရဏ	၇။ ကာရက နာမဝိသေသသန
၄။ သရူပဒဿန	

(ပါဠိပြုနည်း နိသျည်း ၄၀-၄၂)

၁။ တုလျာဓိကရဏ = ဝိသေသျနှင့် ဝိဘတ်တူ အရတူ ဝိသေသန

ပုံစံ - **မဟန္တော ပုရိသော** အာဂစ္ဆတိ။ မြတ်သော ယောကျ်ား လာ၏။

၂။ ဘိန္နာဓိကရဏ = ဝိသေသျနှင့် အရမတူ ဝိဘတ်မတူ ဝိသေသန

ပုံစံ — ဗုဒ္ဓေါ **ဂေါတ္တေန** ဂေါတမော နာမ။ ဘုရားသည် အနွယ်အားဖြင့် ဂေါတမမည်၏။ (တတိယာဖြင့်ရေး)

၃။ အဘိန္နာဓိကရဏ = ဝိသေသျနှင့် အရမပြား ဝိသေသန

ပုံစံ - အဘိဓမ္မတ္ထာ **ပရမတ္ထတော** စတုဓာ။ အဘိဓမ္မတ္ထတို့သည် ပရမတ္ထအားဖြင့် လေးပါးပြားကုန်၏။

(တတိယာဝိဘတ်, တော ပစ္စည်ဖြင့်ရေး)

၄။ သရူပဒဿန = ဝိသေသျ၏ သရုပ်ကိုပြသော ဝိသေသန

ပုံစံ – မဟဂ္ဂတဝိပါကာနိ ပဋိသန္ဓိဘဝင်္ဂစုတိ**ဝသေန** တိကိစ္စာနိ။ (တတိယာ, တော ဖြင့်ရေး)
မဟဂ္ဂုတ်ဝိပါက်စိတ်တို့သည် ပဋိသန္ဓိဘဝင်စုတိတို့၏အစွမ်းအားဖြင့် သုံးကိစ္စရှိကုန်၏။

၅။ အင်္ဂဝိကာရ – ချွတ်ယွင်းသော အင်္ဂါအစိတ်အပိုင်းတို့ဖြင့် အထူးပြုသော ဝိသေသန
ပုံစံ — **အက္ခိနာ** ကာဏော မနုဿော အာဂစ္ဆတိ။ မျက်စိဖြင့် ကဏ်းသော (မျက်စိကန်းနဲ့) လူ လာ၏။
(တတိယာ, တော ဖြင့်ရေး)

၆။ ဣတ္ထမ္ဘူတ = ထူးခြားသာ အရာဝတ္ထုဖြင့် အထူးပြုသော ဝိသေသန

ပုံစံ — **အလ္လကေသေန** မနုဿော အာဂစ္ဆတိ။ စိုသောဆံပင်ဖြင့် (ဆံပင်စိုနဲ့) လူ လာ၏။ (တတိယာ,တော ဖြင့်ရေး)

၇။ ကာရက နာမဝိသေသသန = ကာရကဖြစ်လျက် အထူးပြုသော ဝိသေသန

(က) သမ္ပဒါနကာရက ။ ပုံစံ — မမ **အတ္တာယ** စီဝရံ သုန္ဒရံ။
(ငါ့အတွက် ငါ့အကျိုးငှါယက်အပ်သော) သင်္ကန်းသည် ကောင်း၏။
(ခ) အပါဒါနကာရက ။ ပုံစံ — မြောင်းမြ **နဂရတော** မနုဿော ဘာသတိ။
မြောင်းမြမြို့မှ လာသော သူ (မြောင်းမြကလူ) ပြော၏။
(ဂ) အာဓာရကာရက။ ပုံစံ –ပုံစံ — မြောင်းမြ **နဂရသ္မိံ** မနုဿော ဘာသတိ။
မြောင်းမြမြို့၌နေသော သူ (မြောင်းမြကလူ) ပြော၏။

ဓာတ် + ပစ္စည်း +

	ပစ္စုပ္ပန် (၏/သည်)		
ဝတ္တမာန်	တိ	န္တိ	
	သိ	ထ	
	မိ	မ	
	အတိတ် (ခဲ့သည်/ပြီ)		
အဇ္ဇတ္တနီ	ီ	ုံ	
	ေ–ါ	တ္ထ	
	ိံ	မှာ	
	အနာဂတ် (မည်/လတ့်)		
ဘဝိဿန္တိ	(ဿ)တိ	(ဿ)န္တိ	
	(ဿ)သိ	(ဿ)ထ	
	(ဿာ)မိ	(ဿာ)မ	
	ဆုတောင်း/ဆုပေး/ခိုင်း		
ပဉ္စမီ	တု	န္တု	
	ဟိ	ထ	
	မိ	မ	

ဓာတ် + ပစ္စည်း + နာမ်ဝိဘတ်

⇩

ကာလသုံးပါး	အ၊ ဏ၊ ယု၊	၇–ပါး
	တ၊	ဘော ကံ ကတ္တား အာခ်ာရ(အတိတ်များ)
	တိ၊	ဘော ကံ ကရဏ
	တု၊ ရု၊ရူ၊ ဏု၊ဏူ	တဿီလ ကတ္တား
	ဏီ၊ အာဝီ၊	တဿီလ အတ္တမာနီ ကတ္တား
	ကွိ၊	ကတ္တား အဓိကရဏ
ပစ္စုပ္ပန်	မာန၊	ကတ္တား
	အန္တ၊	ကတ္တား၊ ဘော၊ ကံ၊
အတိတ်	တဝန္တု၊ တာဝီ	ကတ္တား
	တုန၊တွာန၊တွာ	ကတ္တား၊ ဘော၊
အနာဂတ်	တာယေ၊တုံ၊တဝေ၊တုယေ	ဘော
	တုန၊တွာန၊တွာ	ကတ္တား၊ ဘော၊
	ဏိ၊ဏီ၊ဏွု၊တု	တဿီလကတ္တား

အာချာတ်ပုဒ်

ဓာတ် + ကာလ { ပန် / တီ / နှာ } + ကာရက { ကတ္တား / ကံ / ဘော }

ကိတ်ပုဒ်

ဓာတ် + ကာလ { ပန် / တီ / နှာ } + သာဓနေ { ကတ္တု=တတ် / ကမ္မ=အပ် / ကရဏ=ကြောင်း / သမ္ပဒါန=ရာ / အပါဒါန=ရာ / အဓိကရဏ=ရာ / ဘာဝ=ခြင်း }

ဗုဇ္ဈတီတိ ဗုဒ္ဓေါ။	ဗုဇ္ဈတိ=ဗုဓ+ယ+တိ၊ သိ၏။	ဗုဒ္ဓေါ=ဗုဒ+တ+သိ၊ သိသူ
အဗုဇ္ဈီတိ ဗုဒ္ဓေါ။	အဗုဇ္ဈီ=(အ)ဗုဓ+ယ+ဤ၊ သိခဲ့၏(သိပြီ)	ဗုဒ္ဓေါ=ဗုဓ+တ+သိ၊ သိခဲ့သူ
ဗုဇ္ဈိဿတီတိ ဗုဒ္ဓေါ။	ဗုဇ္ဈိဿတိ=ဗုဓ+ယ+(ဣ)ဿတိ၊ သိလတံ့	ဗုဒ္ဓေါ=ဗုဓ+တ+သိ၊ သိလတံ့သူ
ကုမ္ဘံ ကရောတီတိ ကုမ္ဘကာရော။	ကရောတိ=ကရ+ဩ+တိ၊ ပြု၏။	ကာရော=ကရ+ဏ+သိ၊ ပြုသူ
ကုမ္ဘံ အကာသီတိ ကုမ္ဘကာရော။	အကာသိ=ကရ+ဩ+ဤ၊ ပြုခဲ့၏(ပြုပြီ)	ကာရော=ကရ+ဏ+သိ၊ ပြုခဲ့သူ
ကုမ္ဘံ ကရိဿတီတိ ကုမ္ဘကာရော။	ကရိဿတိ=ကရ+ဩ+(ဣ)ဿတိ၊ ပြု၏။	ကာရော=ကရ+ဏ+သိ၊ ပြုလတံ့သူ

♣ ယောဘဂဝါ–အကြင်မြတ်စွာဘုရားသည်၊ သဗ္ဗဓမ္မေ–အလုံးစုံသောတရားတို့ကို၊ ဗုဇ္ဈတိ–သိတောမူဆဲ၊ အဗုဇ္ဈိ–သိတော်မူပြီ၊ ဗုဇ္ဈိဿတိ–သိတော်မူလတ့ံ၊ ဣတိ–ထို့ကြောင့်၊ သောဘဂဝါ–ထိုမြတ်စွာဘုရားသည်၊ ဗုဒ္ဓေါ–ဗုဒ္ဓမည်တော်မူ၏။ကုမ္ဘံ–အိုးကို၊ ကရောတိ–ပြုဆဲ / အကာသိ–ပြုပြီ / ကရိဿတိ–ပြုလတ့ံ၊ ဣတိ–ထို့ကြောင့်၊ ကုမ္ဘကာရော–ကုမ္ဘကာရမည်၏။ ကုမ္ဘကာရော–အိုးလုပ်သမား။

ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ ဥပ္ပါဒေါ။	ဥပ္ပဇ္ဇတိ=ဥ–ပဒ+ယ+တိ၊ ဖြစ်၏။	ဥပ္ပါဒေါ=ဥ–ပဒ+ဏ+သိ၊ ဖြစ်တတ်သောတရား
ဖုသတီတိ ဖဿော။	ဖုသတိ=ဖုသ+အ+တိ၊ တွေ့ထိ၏။	ဖဿော=ဖုသ+ဏ+သိ၊ တွေ့ထိတတ်သောတရား
ဓာရေတီတိ ဓမ္မော။	ဓာရေတိ=ဓရ+ဏေ+တိ၊ ဆောင်၏။	ဓမ္မော=ဓရ+ရမ္မ+သိ၊ ဆောင်တတ်သောတရား

ဖုသတီတိ ဖဿော။	ဖုသတိ=ဖုသ+အ+တိ၊ တွေ့ထိ၏။	ဖဿော=ဖုသ+ဏ+သိ၊ တွေ့ထိတတ်သောတရား
ဖုသန္တိ ဧတေနာတိ ဖဿော။	ဖုသန္တိ=ဖုသ+အ+န္တိ၊ တွေ့ထိကုန်၏။	ဖဿော=ဖုသ+ဏ+သိ၊ တွေ့ထိကြောင်းတတ်သောတရား
ဖုသနံ ဖဿော။	ဖုသနံ=ဖုသ+ယု+ံ။ တွေ့ထိခြင်း	ဖဿော=ဖုသ+ဏ+သိ၊ တွေ့ထိခြင်း
ဝေဒေတီတိ ဝေဒနာ။	ဝေဒတိ=ဝိဒ+ဏေ+တိ၊ ခံစား၏။	ဝေဒနာ=ဝိဒ+ယု+သိ၊ ခံစားတတ်သောတရား
ဝိဟရန္တိ ဧတ္ထာတိ ဝိဟာရော။	ဝိဟရန္တိ=ဝိ–ဟရ+အ+အန္တိ၊ နေကုန်၏။	ဝိဟာရော=ဝိ–ဟရ+ဏ+သိ၊ နေရာကျောင်း

ဝိညာဏာပေတီတိ ဝိညာဏာပေတာ။ ဝိညာပေတိ။ ဝိ–ဉာ+ဏာပေ+တိ။ သိစေတတ်၏။ ဝိညာပေတာ။ ဝိ–ဉာ+ဏာပေ+တု+သိ။ သိစေတတ်သူ

♣ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ဖြစ်တတ်၏၊ ဣတိ–ထို့ကြောင့်၊ ဥပ္ပါဒေါ–ဥပ္ပါဒမည်၏။ အာလမ္ဗံ–အာရုံကို၊ ဖုသတိ–တွေ့ထိတတ်၏၊ ဣတိ–ထို့ကြောင့်၊ ဖဿော–ဖဿမည်၏။ ဧတေန–ဤသဘောတရားဖြင့်၊ သမ္ပယုတ္တဓမ္မာ–ယှဉ်ဘက်စိတ်စေတသိက်သဘောတရားတို့သည်၊ အာလမ္ဗံ–အာရုံကို၊ ဖုသန္တိ–တွေ့ထိကုန်၏၊ ဣတိ–ထို့သို့ သမ္ပယုတ်တရားတို့၏ အာရုံကို ထိကြောင်း၏အဖြစ်ကြောင့်၊ သော–ထိုသဘောတရားသည်၊ ဖဿော–ဖဿမည်၏။ ဓာရေတိ–ကျင့်သောသတ္တဝါတို့ကို အပါယ်မကျအောင် ဆောင်တတ်၏၊ ဣတိ–ထို့ကြောင့်၊ ဓမ္မော–တရားမည်၏။ ဝေဒေတိ–ခံစားတတ်၏၊ ဣတိ–ထို့ကြောင့်၊ ဝေဒနာ–ဝေဒနာမည်၏။ ဧတ္ထ–ဤကျောင်းတိုက်၌၊ ဝိဟရန္တိ–နေကုန်၏၊ ဣတိ–ထိုသို့နေရာ၏အဖြစ်ကြောင့်၊ ဝိဟာရော–ဝိဟာရမည်၏။ ဝိညာပေတိ–သိစေတတ်၏၊ ဣတိ–ထို့ကြောင့်၊ ဝိညာပေတာ–ဝိညာပေတာမည်၏။

တိဋ္ဌန္တိ ဧတ္ထာတိ ဌာနံ။	တိဋ္ဌန္တိ။ ဌာ+အ+အန္တိ။ တည်ကုန်၏။	ဌာန=ဌာန+ယု+သိ။ တည်ရာဌာန
ဋ္ဌိတာ ဧတ္ထာတိ ဌာနံ။	ဋ္ဌိတာ။ ဌာ+တ+ယော။ တည်ကုန်၏။	ဌာန=ဌာ+ယု+သိ။ တည်ရာဌာန
ဒီယတေ အဿာတိ ဒါနီယော။	ဒါ+(ီ)ယ+တေ။ ပေးအပ်၏။	ဒါနီယော။ ဒါ+အနီယ+သိ။ ပေးလှူရာပုဂ္ဂိုလ်
ဒါတဗ္ဗော အဿာတိ ဒါနီယော။	ဒါ+တဗ္ဗ+သိ။ ပေးအပ်၏။	ဒါနီယော။ ဒါ+အနီယ+သိ။ ပေးရာပုဂ္ဂိုလ်
ဘဝန္တိ ဗုဒ္ဓိသဒ္ဒါ ဧတသ္မာတိ ဘာဝေါ။	ဘဝန္တိ။ ဘူ+အ+အန္တိ။ ဖြစ်ကုန်၏။	ဘာဝေါ။ဘူ+ဏ+သိ။ အသိဉာဏ်သဒ္ဒါတို့၏ ဖြစ်ကြောင်းဖြစ်ရာဘော ဝါ သဒ္ဒပဝတ္တိနိမိတ်
ဘူတာ ဗုဒ္ဓိသဒ္ဒါ ဧတသ္မာတိ ဘာဝေါ။	ဘူတာ။ ဘူ+တ+ယော။	ဘာဝေါ။ ဘူ+ဏ+သိ။

♣ ဧတ္ထ–ဤဌာန၌၊ သတ္တာ–သတ္တဝါတို့သည်၊ တိဋ္ဌန္တိ/ဋ္ဌိတာ–တည်ကုန်၏၊ ဣတိ–ထိုသို့သတ္တဝါတို့တည်ရာဖြစ်သောကြောင့်၊ ဌာနံ–ဌာနမည်၏။ အဿ–ထိုသူ့အား၊ ဒီယတေ/ဒါတဗ္ဗော–ပေးအပ်၏၊ဣတိ–ထိုသို့ပေးရာဖြစ်သောကြောင့်၊ ဒါနီယော–ဒါနီယမည်၏။ ဧတသ္မာ–ဤအရာမှ၊ ဗုဒ္ဓိသဒ္ဒါ–အသိဉာဏ်သဒ္ဒါတို့သည်၊ ဘဝန္တိ/ဘူတာ–ဖြစ်ကုန်၏၊ ဣတိ–ထိုသို့ အသိညဉာဏ်သဒ္ဒါတို့ဖြစ်ရာဖြစ်သောကြောင့်၊ ဘာဝေါ–ဘာဝမည်၏။

သိက္ခန္တီတိ သေက္ခာ။ သိက္ခန္တိ။ သိက္ခ+အ+အန္တိ။ ကျင့်ကုန်ဆဲ။ သေက္ခာ=သိက္ခ+ဏ+ယော။ သေက္ခတို့ (သမ္မောဘာဋီ ၁၄)

ပရိသမန္တတော ရောဂဘယအန္တရာယေဟိ တာယတိ ရက္ခတီတိ ပရိတ္တံ။ တာ+ယ+တိ။ စောင့်ရှောက်တတ်၏။ ပရိတ္တ=ပရိ+တာ+သိ။

ပရိ(သမန္တတော)တာယတီတိ ပရိတ္တံ။ ထက်ဝန်းကျင်မှစောင့်ရှောက်တတ်သော အရံအကာ၊ ပရိတ်တော်။ (ပါဘာဋီပ ၁၉)

မဂ္ဂီယတီတိ မဂ္ဂေါ။ မဂ္ဂီယတိ။ မဂ္ဂ+(ဳ)ယ+တိ။ ရှာမှီးအပ်၏။ မဂ္ဂ။ မဂ္ဂ+(ကံဟော)အ+သိ။

မဂ္ဂတီတိ မဂ္ဂေါ။ မဂ္ဂတိ။ မဂ္ဂ+အ+တိ။ ရှာမှီးတတ်၏။ မဂ္ဂ။ မဂ္ဂ+(ကတ္တားဟော)အ+သိ။

တိသော-သုံးပါးကုန်သော၊ သိက္ခာ-သိက္ခာတို့ကို၊ သိက္ခန္တိ-ကျင့်ကုန်ဆဲ။ ဣတိ-ထို့ကြောင့်၊ သေက္ခာ-သေက္ခတို့မည်၏။ (သမ္မောဘာဋီ ၁၄)

ယံဓမ္မံ-အကြင်တရားတော်သည်၊ ပရိသမန္တတော-ထက်ဝန်းကျင်အားဖြင့်၊ ရောဂဘယအန္တရာယေဟိ-ရောဂါ, ဘေး, အန္တရာယ်တို့မှ၊ တာယတိ ရက္ခတိ-စောင့်ရှောက်တတ်၏၊ ဣတိတသ္မာ-ထိုသို့စောင့်ရှောက်တတ်သောသတ္တိကြောင့်၊ တံဓမ္မံ-ထိုတရားသည်၊ ပရိတ္တံ-ပရိတ္တမည်၏။ (ပရိတ်နိသျ-၃)

နိဗ္ဗာနတ္ထိကေဟိ-နိဗ္ဗာန်ကိုအလိုရှိသောပုဂ္ဂိုလ်တို့သည်၊ မဂ္ဂီယတိ-ရှာမှီးအပ်၏၊ ဣတိ-ထို့ကြောင့်၊ မဂ္ဂေါ-မဂ်မည်၏။ နိဗ္ဗာနံ-နိဗ္ဗာန်ကို၊ မဂ္ဂတိ-ရှာမှီးတတ်၏၊ ဣတိ-ထို့ကြောင့်၊ မဂ္ဂေါ-မဂ်မည်၏။ (ဝိဘင်းဘာဋီ ၃၁၉)